

BUITEN

21^E JAARGANG N^O. 19.

ZATERDAG 7 MEI 1927.

Foto C. Steenbergh.

BIJ DE ANKEVEENSCHÉ BRUG.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

BIJ DE ANKEVEENSCHEN BRUG (ILLUSTRATIE)	BLZ. 217
DE SCHAT DER INCA'S, DOOR H. B. MARRIOTT WATSON (19)	BLZ. 218
DE SANDWICH- OF HAWAI-EILANDEN (GEÏLLUSTR.), DOOR F. S. BOSMAN (SLOT)	BLZ. 220—223
VAN SCHEEPSJONGEN TOT TURKSCH MAARSCHALK, DOOR J. D. H. VAN UDEN	BLZ. 221
EEN HEILIGENTRITS, DOOR W.	BLZ. 222
HET PAKHUISJE AAN DE BURG WALSTRAAT TE KAMPEN (GEÏLLUSTREERD), DOOR A. J. REIJERS	BLZ. 223—224
DE KOEKOEK (GEÏLL.), DOOR J. VIJVERBERG	BLZ. 224—225
DE ST. PLECHELMUS-KERK TE OLDENZAAL (GEÏLLUSTREERD), DOOR G. J. T. K.	BLZ. 226—227
SLUITINGSUUR, DOOR P. E.	BLZ. 227
HEERSCHERS VAN FERRARA, DOOR KAZIMIERZ CHLEDOWSKI (14)	BLZ. 228
STEEN VAN HET SWANENBURGSCH HOFJE TE GOUDA (ILLUSTRATIE)	BLZ. 228

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

De uitgevers verzoeken beleefdelyk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

DE SCHAT DER INCA'S

DOOR

19) H. B. MARRIOTT WATSON.

„J E wilt dus tot een vergelijk zien te komen?” vroeg Werner.

„Laten wij zeggen, dat het tot ons beider voordeel zou zijn als wij tot een vergelijk konden komen”, antwoordde Houston.

„Wie zou zoo gek zijn jou nog te vertrouwen?” zei Werner. „Daar is iets voor te zeggen”, antwoordde Houston, nog steeds kalm. „Maar wat zou je dan willen?”

Ik moest er bijna om lachen. De twee schurken waren aan elkaar gewaagd en ik begreep, dat het niet lang meer kon duren of zij zouden tot een overeenstemming komen, zoodat zij samen den buit konden verdeelen. Ik vond dan ook den tijd gekomen om ze precies en duidelijk te zeggen wat mijn standpunt was. Daarom richtte ik mij tot Werner en zei:

„Kijk eens hier, Werner, ik vind het noodig dat wij ook tot een verklaring komen. Tot nu toe hing ik er zoo maar bij en maakte deel uit van je troepje — een heel onbetekenend deel. Maar daar moet nu een einde aan komen. Je moet eens voor al weten, dat ik het leven van dien man eisch; het is mij rechtevens vervallen. Sluit welke overeenkomst je wilt, maar laat mijn wraak er buiten, anders —”

Houston grijnsde, maar Werner keek mij onverstoort aan.

„Wat denk je, dat je kunt doen?” vroeg hij met minachtende stem. „Je hebt je pistool, dat is waar; maar — er zitten geen kogels in!”

„Vergeet niet, dat ik mij alle vrijheid voorbehoud en dat ik buiten jelui overeenkomst sta; dat is alles”, antwoordde ik rustig en vast.

„En wat stel jij voor?” vroeg Werner Houston nu.

„Een combinatie op later te bepalen condities”, zei deze.

„De verdeling later te regelen. Vergeet niet, dat ik de hoogste

troeven in handen heb. Ik kan aan de heele zaak onmiddellijk een einde maken en naar de kust terugkeeren. Ik ben de eenige, die weet waar de Visch verborgen is en die wetenschap zou met mij sterven. Maar ik erken, dat ik den buit gaarne in handen zou krijgen. Ik heb heel wat doorgemaakt, vóór ik zoo ver ben gekomen, en ik zou niet gaarne terugkeeren, terwijl ik den sleutel van het geheim in mijn handen heb. Daarom wil ik tot een vergelijk zien te komen. Maar je moet bij het stellen der condities rekening houden met dit feit”.

Werner scheen na te denken. Na een korte stilte sprak hij: „Goed. Ik wil tot een vergelijk komen, maar de condities zal ik stellen. En ik zal je zeggen waarom. Ik kon je een kogel door je kop jagen, maar daarmee zou ik slechts een persoonlijke wraak bevredigen. Ik verlang net zoo goed als jij den buit te bemachtigen en ik geloof, dat ik de sterkste zal blijken. De zaak is, Houston, dat je geen hulp genoeg hebt. En goed beschouwd, is dat je verdiende loon. Als je Poindexter & Co. er niet uitgegooid hadt, stond je er nu heel anders voor. Je ziet zelf wat een vuurvreter die Poindexter is”.

Ik deed alsof ik hen niet hoorde. Ik wist dat beide mannen mij in die heele transactie als een *quantité négligeable* beschouwden. Maar het kon mij niet schelen. Hoe lang was het geleden — was het jaren? — dat Houston, gesnapt en gevangen, met denzelfden beleefden glimlach op de lippen aan een tafel had gezeten en zich niet slechts uit de klem gered had, maar de baas was geworden? Zou hem dit opnieuw gelukken? Ik kon mij niet voorstellen hoe. Het leek alsof de keus lag tusschen Werner's condities aannemen of met leere handen terugkeeren. Maar toen ik ze hoorde marchandeeren, kon ik de gedachte niet van mij afzetten, dat de sluwe schelm toch nog zou blijken Werner met zijn ruwere en meer direkte methodes de baas te blijven.

Wat mij bovenal opviel was, dat Houston zich maar uiterst zwakjes tegen Werner's eischen verzette.

„Als je mij de duimschroeven te sterk aandraait, zal je de kip slachten die de gouden eieren legt”, protesteerde hij.

„Ik zal de citroen niet leegpersen”, antwoordde Werner, zijn eigen beeldspraak gebruikend, „maar ik laat mij hangen als ik er niet wat uitknijp. Als je kreeg wat je toekwam, zou het er nog veel leelijker voor je uitzien”.

„En wat krijg ik nu?” vroeg de ander met verdachte onverschilligheid.

„Wij zijn met z'n vijven. Je zult een vijf-en-twintigste hebben”, zei Werner.

Houston hief protesterend de handen omhoog. „Mijn goeie man”, zei hij, „dat is diefstal”.

„Het is een mooi cadeau”, antwoordde Werner norsch. „Als je eerlijk spel hadt gespeeld, was je een-vijfde uitgekeerd. Nu krijg je daar een vijfde van en de rest is voor ons”.

„Dat is een mooi bedrag voor vijf eerlijke schooiers”, zei Houston nadenkend. „Maar mag ik ook vragen hoeveel daarvan op jouw portie zal komen?”

„Ik zal zorgen, dat ik er niet bij te kort kom”, antwoordde Werner met een grijns. „Ik ben voorzitter van deze Bankinstelling”.

„Het zal niet gaan, mijn vriend”, antwoordde Houston, het hoofd schuddend.

Werner keek naar hem als een vorst, die genade wil betoonen.

„Nou, vooruit dan, omdat ik vandaag jarig ben, zullen wij zeggen een twintigste. En je moest maar meteen toestemmen, zoolang ik nog in een goede luim ben. Over een uur denk ik er misschien anders over”.

Houston haalde de schouders op.

„Vijf van de honderd! Je vilt me gewoonweg. Maar enfin, ik neem het aan. Drink nog wat”.

Werner stond op. Zijn kleine oogen glinsterden.

„Ik zal drinken”, zei hij op geheel veranderden toon. „op ons gezamenlijk welslagen. Op ons groot avontuur!”

Toen wij weggingen, liep ik aanvankelijk vooruit op het smalle pad. Maar toen de weg breder werd, kwam Werner naast mij loopen. Even later hoorden wij een schot en ketste een kogel tegen een struik dien ik juist passeerde. Werner keek om.

„Wel wat duivel —” Toen zweeg hij en vervolgde grijnzend: „Je moest wat harder aanstappen, Poindexter. Ik geloof, dat die kogel voor jou bestemd was?”

„Waarom niet voor jou?” vroeg ik, toen wij weer achter de beschermende struiken waren gekomen.

„De kerel is toch niet gek, wel? Hij weet, dat hij gevier-

deeld zou worden als mij iets overkwam. Maar ik geloof waarachtig dat jouw aanwezigheid op zijn zenuwen werkt".

Hij lachte en ook ik glimlachte. Want ik was blij! Het beees mij, dat hij mij niet als een *quantité négligeable* beschouwde. Als hij mij had kunnen neerschieten, had hij het gedaan. Dat was de derde mislukte poging. Ik voelde, dat het niet mijn lot zou zijn door Houston's hand te worden gedood. En ik genoot van den angst, die uit zijn optreden sprak.

VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

EEN ONVERWACHTTE WENDING.

Deze mislukte moordpoging was voor mij een goede aanleiding om er bij Werner op aan te dringen, mij mijn ammunitie terug te geven.

Hij weigerde echter botweg.

„Zorg maar, dat je hem uit den weg blijft", zei hij. „Het kan me geen bliksem schelen, wat je later met hem doet, maar nu moet ik op hem passen; hij is de kat, die de kastanjes uit het vuur moet halen. Wat er daarna met hem gebeurt, of hij jou vermoordt of jij hem — dat gaat mij nietaan, dat is jelui zaak".

Maar, zooals ge later zien zult, kreeg ik toch mijn ammunitie.

Het was middag geweest, toen wij Houston gevonden hadden, maar wij trokken dien dag niet verder. Werner en Houston hadden nog een conferentie, waar ik niet bij tegenwoordig was, en werden het ongetwijfeld eens. Ik hoorde dat de vier blanke avonturiers met het aanbreken van den dag zouden vertrekken. Overigens bestond Werner's troep uit een aantal Indianen en halfbloeds, die, zooals ik al vaak had opgemerkt, doodsbenauwd waren voor hun meester. Ieder woord van hem was voor hun een bevel, dat zij blindelings gehoorzaamden. Zij hadden part noch deel aan de onderneming; zij waren dienaren, meer niet. Bovendien spraken zijonderling Spaansch, terwijl de blanken Engelsch spraken.

Het was een heldere, maar fel-koude nacht. Zeker daardoor kon ik niet in slaap komen. Ik stond op en liep naar buiten. Ik had weer vrijheid van beweging. Gonzalès, die de wacht hield, liet mij ongehinderd vertrekken. Ik verliet het kamp en liep het ravijn in. Plotseling zag ik een klein licht, dat flikkerde en weer uitging. Verbaasd keek ik er naar. Weer vlamde het op en doofde uit. Nog nooit had ik zoo iets meer gezien. Het leek alsof iemand een sigaret aanstak en dadelijk de lucifer weer uitblies. Wie kon daar zijn?

Voorzichtig voortschuipend en verberging zoekend achter iedere rots, kwam ik tot op vijftig el afstand van de plaats waar ik het lichtpunt gezien had. Ik zag niets meer en dacht reeds, dat mijn verbeelding mij parten had gespeeld, toen ik het licht opnieuw zag opflakkeren en bij het schijnsel daarvan het gelaat herkende van Diego, Houston's schurkachtigen helper en rechterhand. Er was iemand bij hem, een Indiaan; maar diens gelaat kon ik niet onderscheiden. Wat kon dat beduiden? Wat deed Diego hier, buiten het wèlbewaakte kamp van zijn meester?

Werner had de bewaking daarvan aan Maddock opgedragen, die eenige Indianen onder zijn bevel had, die als schildwachten moesten dienst doen. Maar nergens vond ik eenig spoor van Maddock of zijn helpers. Omzichtig drong ik door het struikgewas heen, dat Houston's kamp omringde, boog de takken van elkaar en zag — een leege ruimte!

Met luid kloppend hart klauterde ik omhoog, want ik wist, dat nu mijn tijd gekomen was. Werner was een sterke ezel, die opnieuw en voor de zooveelste maal door Houston was beetgenomen. Ik rende terug naar ons kamp, waar ik Gonzalès bij het vuur vond zitten.

„Waar is Maddock?" vroeg ik hem.

Hij verwenschte mij en Maddock en gaf verder geen antwoord. Snel liep ik naar Werner's tent. Die sliep als een beer en lag luid te snurken.

„Word wakker!" riep ik hem toe. „Geef me mijn patronen".

Hij ging rechtop zitten en richtte zijn pistool op mij.

„Werner, je bent beetgenomen, bedrogen!" schreeuwde ik. „Houston is weg. Geef me mijn patronen".

Hij sprong op en rukte het tentzeil vaneen.

„Wat?" riep hij uit.

„Houston is er van door!" zei ik. „Waar zijn mijn patronen?"

„Achter dien holster", riep hij en ging snel weg.

Ik liep hem achterna en vertelde wat ik gezien had. Houston was weg, maar wat had Diego uitgevoerd? Een blik op het dragerskamp gaf de verklaring. De drie halfbloeds, die onder

Maddock de wacht hadden moeten houden en een Indiaan waren verdwenen. Maddock zelf vonden wij later met een gevaarlijke wond in de zij.

„Ga mee!" riep ik Werner toe. „Den Indiaan zullen wij verderop wel vinden. Als jij den tijd hebt, ik niet!"

Maar ik deed hem onrecht aan. De voorbereidselen waren reeds gemaakt en de muilezels gingen reeds op weg. Maddock werd op een draagbaar meegenomen. Zoo misten wij zeven man! juist iets voor Houston ons zoo'n onverwachten slag toe te brengen. Verderop in het dal vonden wij het lichaam van den Indiaan, armen, trouwen kerel, die geweigerd had zijn post te verlaten. Nu was alles duidelijk. Houston had Maddock laten uit den weg ruimen en de halfbloeds omgekocht. Vijf hunner hadden hem gevolgd, zoodat zijn troep nu grooter was dan de onze.

Wij trokken met de grootste snelheid voort, want wij konden ons niet in den weg vergissen. Toen de dageraad aanbrak, kwam Gonzalès — die op verkenning vooruit gezonden was — met het bericht, dat hij Houston en zijn troep gevonden had. Wij waren numeriek in de minderheid, maar Werner aarzelde geen oogenblik. Nog een halve mijl en wij zagen Houston's hoofd tusschen de struiken verschijnen. Hij was blijkbaar verbaasd. Maar hij trok zich snel terug en wij hoorden hem zijn mannen bevelen toeroepen.

Werner stond met het pistool in de hand in afwachtende houding. Jeff zat achter een rots opgesteld. De mestiezen zaten opeengepakt bij elkaar en Houston spoorde ze aan; zijn stem klonk driftig en bevelend. Werner hief zijn pistool op.

„Komt hier, tuig dat je bent!" riep hij uit. Toen verscheen een der halfbloeds en hief zijn geweer op. Oogenblikkelijk vuurde Werner. De man viel dood neer.

„Ik zal tot twintig tellen", riep Werner luid, „en als jelui dan nog niet terug bent gekomen, schiet ik jelui allemaal neer. Komaan Houston; waarom schiet jij niet?"

Jeff vloekte vreeselijk. „Hij weet dat ik hem onder schot heb", zei hij. „Als hij een vin verroert, is-ie er geweest".

Houston's Indianen trokken zich van de heele zaak niets aan en bleven met volmaakte kalmte den verderen loop der gebeurtenissen afwachten. Het kwam dus alleen op de mestiezen aan. Zij weifelden. Houston sprak ze toornig toe, maar hij dorst zich, na Jeff's woorden, niet meer bewegen. Werner's breede gestalte scheen ze te imponeeren; hij was een meester dien zij hadden leeren kennen en wiens toorn zij vreesden. Een voor een schoven ze naar voren en stelden zich achter hun ouden leider op. Werner's vertoon van moed had hem de overwinning bezorgd.

Houston was verslagen, maar door niets gaf hij blijk van de teleurstelling en den haat, die zonder twijfel in zijn hart gloeiden. Met een grijns op zijn gezicht trad hij naderbij.

„Je bent bijna te laat gekomen, Werner", zei hij. „Doch 't is nog maar een kwart mijl verder. Wij moesten maar vlug doorreizen".

Zijn brutaliteit en onverstoobarheid waren grenzeloos en of ik wilde of niet, moest ik met bewondering naar hem kijken. Werner zei niets, maar liep snel vooruit. Het zweet stroomde van zijn gelaat.

„Vooruit", zei hij, toen hij naast Houston stond, „en als je 't nog eens waagt zoo'n streek uit te halen, schiet ik je neer als een hond".

„Het geluk heeft mij niet gediend", gaf Houston toe; „misschien is 't toch wel beter dat we voor gezamenlijke rekening werken".

In stilte trokken wij voort en alle oogen rustten op Houston, toen hij op den top van een heuvel halt hield. Hij keek man voor man aan, alsof hij iets overdacht.

„Werner", zei hij langzaam en uit zijn heele houding en toon spraken ernst en opwinding, „als je eenmaal weet waar de schat begraven ligt, ben ik mijn leven niet meer zeker".

Werner, die minder zelfbeheersching bezat dan zijn tegenstander, stootte een vloek uit.

„Wat mij aangaat", zei hij, „ben ik bereid met de duurste eeden te bezweren, dat ik je bestaan zal vergeten als deze zaak is afgelopen. En bovendien, dat geen man van mijn troep je met een vinger zal aanraken".

Houston zweeg een oogenblik en toen verspreidde zich een hatelijke grijns over zijn gezicht.

„Ik geloof je. Je hebt altijd je woord gehouden. Maar je kunt alleen spreken voor de mannen onder je bevel. Ik wil zeker van mijn zaak zijn".

(Wordt vervolgd).

IN DE HAVEN VAN HILO BIJ MANESCHIJN.

DE SANDWICH- OF HAWAI-EILANDEN.

(Slot).

ONZE blikjes met Hawai-ananas gevuld. In 1925 bedroeg de suikeroogst meer dan 777000 ton en de hoeveelheid ananas voor export meer dan 7 miljoen kisten. Een vijftiental jaren geleden was de ananascultuur op Hawaii nog slechts in haar kindschheid. Tegenwoordig vormt deze cultuur een der hoofdbronnen van inkomsten. Voor de suikercultuur moet men de beschikking hebben over land, hetwelk voldoende geïrrigeerd kan worden; de ananas groeit op land, waar geen kunstmatige irrigatie toegepast wordt. ☒ De ananasvelden worden de eersten asfalt papier bedekt. Gaten worden in dit papier gemaakt op bepaalde afstanden en in deze openingen worden de kleine planten geplaatst. Het papier verhindert het verdampen van het water en voorkomt het voortwoekeren van het onkruid. In twaalf tot vijftien maanden is de plant volwassen. In het hart van deze lage plant, welke veel gelijkenis met een cactus vertoont, komt nu een bloesem te voorschijn; ongeveer zes maanden na het verschijnen van den bloesem is de vrucht rijp. De tijd welke verloopt tusschen het planten en den eersten oogst bedraagt ongeveer 18 tot 20 maanden. De planten leveren een jaar later voor de tweede maal vruchten. ☒ Hawai levert nog andere vruchten op, welke in onze streken geheel en al onbekend zijn, zooals de papaya, een boom-meloen, guavas, mangoes, de bergappel, enz. De bananencultuur neemt voortdurend in omvang toe, terwijl ook de koffie een zeer belangrijk uitvoerartikel is geworden. Rijst wordt uit den aard der zaak uitsluitend verbouwd door Japannees en Chinezen. ☒ Eit eiland met een paradijsachtig klimaat als Hawaii heeft natuurlijk ook een prachtigen tropischen plantengroei. Men vindt er boomvarens, afstammelingen van de reuzenvarens uit de steenkoolperiode der aarde, miljoenen jaren geleden, verder de apeape, met bladeren van een dusdanigen omvang, dat er een volwassen mensch onder kan schuilen, een plant, genaamd het zilveren zwaard, met lange zilverachtige bladeren. ☒ Hawai bezit groote wouden van boomen, die in de gematigde zone in het geheel niet voorkomen. De mahonieboom groeit er, evenals de lauhala, een boom, welke veel gelijk op den cocospalm. De wiliwili levert roode zaden, welke de inboorlingen met voorliefde gebruiken. Doch nog overweldigender is de rijkdom en pracht der bloemen en der bloemdragende boomen. De heliotroop komt er in groote massa's voor; de nachtcactus levert ten tijde van den bloei een onvergetelijken aanblik op, vreemde boomen met ons geheel onbekende bloesems verspreiden hun geuren en doordrenken er de atmosfeer mede. Er zijn plaatsen, waar de nachtcactus in eendlooze rijen voorkomt, soms wel tot een lengte van bijna een kilometer. Geen wonder, dat vele der oude liederen en legenden in hoofdzaak over bloemen handelen! ☒ Het is de gewoonte om aankomende of vertrekkende vrienden te versieren met een krans van bloemen, welke om den hals wordt gehangen. Gelukkig volk, hetwelk steeds bloemen

in overvloed in de vrije natuur kan plukken; waar niet een onaangenaam, zonloos klimaat den groei der bloemen gedurende het grootste gedeelte van het jaar buiten onmogelijk maakt . . . ☒ De Kilauea krater trekt elk jaar duizenden bezoekers. Het is dan ook een zeer indrukwekkende krater, welke des nachts dikwijls de geheele omgeving in een rossig, spookachtig licht zet. De natuur heeft naar het schijnt getracht, om hier een overvloed van haar wonderen ten toon te spreiden. ☒ De bewoners van het water vertoonen vele eigenaardigheden. Behalve de vliegende visschen komen er vooral in den omtrek van het eiland Oahoe vele soorten gekleurde visschen voor. De kleurenrijkdom der onderzeesche tuinen, zooals bekend, niet onder voor de pracht der aardsche vegetatie. Doch ook de regenboogvisschen, in allerlei kleuren, dragen er het hunne toe bij, om een symphonie van kleuren aan ons voor te tooveren. ☒ De grootste aantrekkingskracht bezit echter het klimaat van Hawaii. De meeste eilanden in de Stille Zuidzee (naar schatting een 30.000) bezitten trouwens een heerlijk klimaat; de gemiddelde jaarlijksche temperatuur dezer eilanden bedraagt 70 graden; slechts op de eilanden ten westen van Fiji stijgt de gemiddelde jaarlijksche temperatuur tot 80 graden, terwijl het op de eilanden ten Zuiden van Nieuw Zeeland des winters zeer laag is. De groote uitgestrektheid water, welke de eilanden aan alle kanten omgeeft, voorkomt te groote koude en te groote warmte, daar zooals bekend is, het water een z.g. zeeklimaat veroorzaakt. ☒ Tenslotte nog enkele woorden over de oorspronkelijke bevolking, die behoort tot de schoonste stammen van de Polynesisch-Maleische familie. Reeds vóór zij met Europeanen in aanraking kwamen, die haar het Christendom maar ook vroeger onbekende ondeugden hebben gebracht, onderscheidde zij zich door kunstvaardigheid, zacht karakter en een betrekkelijk hoogen trap van beschaving. Het is wel treurig, dat dit aantrekkelijke en vroolijke volk, dat zich zoo gaarne tooit met den overvloed van bloemen zijner eilanden, zoo snel in aantal vermindert, dat men van een uitstervend ras kan spreken. Schatte kapitein Cook hun aantal — waarschijnlijk iets te hoog — nog op 400.000, in 1900 was dit gedaald tot 34.000 en thans is het nog slechts 25.000. Ziekten, door de vreemdelingen gebracht, hebben degenererend gewerkt. Merkwaardig is het geringe moederlijke instinct van de vrouwen, die, veel geringer in aantal dan de mannen, weinig zorg aan hun kroost wijden. Geen Hawaïsche heeft meer dan twee kinderen. Het type der inboorlingen vertoont betrekkelijk veel overeenstemming met het Europeesche; op het eiland Maoui vindt men velen met zeer lichte huidkleur en rood haar. ☒ Aantrekkelijk als het volk is zijn zachte en welluidende taal, waarin de klinker sterk overheerscht; slechts zeven medeklinkers zijn in gebruik. — En zoo is er veel wat schoonheid en bekooring geeft aan dit Paradijs in de Stille Zuidzee, dat helaas al te ver van ons land ligt, om er een zomervacantie door te brengen, die ongetwijfeld velerlei genietingen zou geven.

F. S. BOSMAN.

Van scheepsjongen tot Turksch Maarschalk.

HET zal weldra (18 November) een eeuw geleden zijn, dat te Maagdenburg een knaapje werd geboren, dat ater een hoogst gewichtige rol zou spelen op militair en politiek terrein. De omstandigheden, waaronder Ludwig Karl Friedrich D etroit het levenslicht aanschouwde, waren niet van dien aard, dat zij groote verwachtingen omtrent den jonggeborene wettigden. Zijn vader Karl Friedrich, privaats docent in de muziek aan het conservatorium te Warschau, huwde zijn moeder, Henriette Severin eerst en gaf zijn zoon pas zijn naam, toen deze twee maanden oud was. Op 15 Januari 1828 waren zij dan „voor God en de wereld” man en vrouw en zagen hun echt

5 November 1829 nog gezegend met een dochter. Zoals de naam aanduidt, was de familie van Fransche afkomst en toen de kinderen op zeer jeugdigen leeftijd ouderloos werden, nam het Waalsche weeshuis te Maagdenburg beiden op. Die opvoeding vormde onzen Ludwig tot een gesloten, eigenzinnig karakter, een gevolg, dat de gestichtsofvoeding ook in onze dagen dikwijls n og heeft. Op ruim veertienjarigen leeftijd kwam hij, na als lidmaat der Waalsche kerk te zijn bevestigd, in de leer bij een koopman. Hij was nu gehuisvest buiten het weeshuis. Op zekeren dag ontliep hij zijn kantoor en zijn kosthuis, de nasporingen leidden niet tot zijn ontdekking, hij was en bleef verdwenen. Hij bereikte een kustplaatsje in Mecklenburg en was zoo gelukkig als scheepsjongen op een brik gemonsterd te worden. Hij was toen 16 jaar. De reis was naar de Levant. De zee echter trok hem niet; te Constantinopel gekomen, deserteerde hij en belandde na eenige weken van omzwerven en ontbering in het huis van Ali Effendi, den lateren grootvizier der Porte, Ali Pascha. Hij verrichtte er de geringste huiselijke diensten, maar zijn meester ontdekte zijn scherp oordeel, zijn taaien wil en zijn onvermoeide werkzaamheid. Spoedig ging hij tot den Islam over, werd door den invloed van Ali Effendi geplaatst op een militaire school en nam in 1853 als officier onder den naam van Mehemed Ali zijn plaats in het Turksche leger in. Bergen en dalen ontmoeten elkander niet, avonturiers wel. De nieuwe rang bracht onzen Ludwig in aanraking met den vroegeren Oostenrijkschen kadet Michael Latas, die, nationaliteit en godsdienst verzakend, in 1829 in Turkschen dienst gekomen en nu Omer Pascha, Turksch brigade-generaal, was. Hij benoemde den 26-jarigen Mehemed Ali tot zijn ordonnansofficier. De Krimoorlog brak uit en de glorie van Omer Pascha, den overwinnaar der Russen bij Oltenitza, den bevrijder van Silistria, den triumphator van Boekarest, den heldhaftigen strijder bij Sebastopol en Kars, omstraalde ook zijn ordonnans, die snel in rang opklimde. Onder Omer Pascha's bevel streed hij in 1861—'62 zoowel tegen de opstandelingen in de Herzegowina als tegen de Montenegrijnen. Drie jaar later was hij brigade-generaal en na demping van den opstand van Kreta in 1867 divisie-generaal. De omstandigheid, dat zijn vroegere beschermer Ali Effendi in dezen tijd grootvizier was, zal aan de snelle opkomst van Mehemed Ali wel niet geheel vreemd zijn geweest; echter kan niet ontkend worden, dat deze aan zijn nieuw vaderland onder moeilijke omstandigheden gewichtige diensten had bewezen en in het vervolg nog bewijzen zou. In 1871 kreeg hij opdracht, de Turksch-Grieksche grens

ANANAS-PLANTAGE OP HAWAI.

van roovers te zuiveren. Als een moderne Atilla woedde hij er. Een straf oefening, zoo verschrikkelijk als sinds eeuwen niet aanschouwd was, volgde; 300 Albanceezen werden opgeknoopt. Weinig geluk hadden zijn krijgsofoperati en tegen de Bosni ers en Servi ers in 1875 en 1876. Dan breekt de hoogst moeilijke tijd van den Russisch-Turkschen oorlog aan. Op 18 Juli 1877 moest de Schipka-pas worden opgegeven en voor den Russischen bevelhebber Gurko stond de weg naar Constantinopel open. De regeering was radeloos, het volk redeloos, het land scheen reddeloos. Als immer werd de schuld geworpen op den bevelhebber; Abdul Kerim werd in afwachting van tegen hem te nemen maatregelen naar Lemnos verbannen. Op 22 Juli trad Mehemed Ali in zijn plaats. Met zijn benoeming scheen de krijgskans te keeren. Tal van overwinningen gaven het beknelde Turksche leger, tactvol door hem gereorganiseerd, lucht en hadden zijn onderbevelhebbers zijn bevelen opgevolgd, de geleden verliezen waren zeer waarschijnlijk hersteld. IJverzucht op den gi ur (ongeloovige) hield hen van het betrachten van hun plicht terug. Het gevel was, dat Mehemed Ali in September 1877 van het opperbevel ontheven werd. In Januari 1878 werd hij in zijn rang hersteld om met den Russischen opperbevelhebber, grootvorst Nicolaas, de voorwaarden voor een wapenstilstand te bespreken. De preliminairen werden van Turksche zijde eveneens door hem geleid en 5 Maart werd de vrede van San Stefano gesloten. Zoals als bekend verondersteld mag worden, had het Congres van Berlijn (13 Juni—13 Juli 1878) tot taak, dit verdrag te herzien. Mehemed was een van de Turksche gedelegeerden. En zoo betrad de Maagdenburger

DE KILAUEA-KRATER OP HAWAI.

scheepsjongen na 35 jaren weder zijn geboortegrond, thans als gelijkgerechtigde van Duitschland's grooten Bismarck. In tegenstelling met andere vertegenwoordigers op dit Congres, die den Turkschen afgevaardigde bejegenders met bijzondere onderscheiding en hem waardeerden als politicus en als man van geest en vormen, hield de IJzeren Kanselier hem op een afstand. „Ik wil gelooven” moet Bismarck eens gezegd hebben, „dat het werkelijk interessant is zich met Mehemed Ali te onderhouden en dat hij een heldere kop moet zijn, wijl hij anders het vertrouwen zijner lastgevers niet zou hebben verworven. Maar ik kan mij dat genoegen niet gunnen. Ik mag de waardigheid van mijn Keizer, dien ik vertegenwoordig, niet uit het oog verliezen en hij moet zich door de keuze van dezen gezant beleedigd gevoelen. Dat Mehemed van vijftienjarige een Duitsch schip ontliiep, kan ik zeer goed begrijpen; ik had misschien hetzelfde gedaan. Maar wanneer ik bedenke, dat hij, die van Fransche en Duitsche herkomst is, een Turk werd, en nadat hij als Turk carrière heeft gemaakt, zich de keuze als gezant naar dit Congres liet welgevallen, met zijn nieuw geloof voor zijn landgenooten durft paradeeren en de belangen van den Islam tegen de vertegenwoordigers van het Christelijk Europa durft verdedigen — zoo voel ik de houding, welke ik tegenover hem heb aangenomen, volkomen gerechtvaardigd”.

Mehemed Ali merkte deze houding natuurlijk zeer goed op. Eens zeide hij, daarop doelende: „Die duivelsche kerel! Als hij schijnt het, als wilde hij zeggen: „Wanneer je nog een Duitscher was, wat zou ik je laten spartelen!” Wie Mehemed Ali op dit Congres volgen wil, neme b. v. het boekje van Wilh. Uhlmann — Bixterheide *Deutsche Abenteuer* blz. 448 e. v. ter hand. ☞ Tijdens zijn verblijf te Berlijn, bezocht hij op 16 Juli zijn oude

vaderst adn Maagdenburg en de Waalsche kerk daar. Bij afwezigheid van den predikant leidde de koster hem in het eenvoudig bedehuis rond. Nadenkend stond de muschir (Turksche titel van een staatsminister of veldmaarschalk) daar, nam een van de op de banken liggende gezangboeken en sprak deze in zijn mond zeker merkwaardige woorden: „Ons oude gezangboek ving aan: „Religion, von Gott gegeben”. Uit zijn in het Duitsch geschreven gedichten, b. v. uit „Die Rose von Jerichow”, spreekt een geest, die van de Christelijke vroomheid niet geheel vervreemd is. ☞ In Augustus d. a. v. werd hij door de Gehele aangewezen om de nieuwe tusschen Turkije, Servië en Montenegro, zooals die te Berlijn bepaald waren, ter plaatse te doen uitbakenen en de bevolking op de wisseling van nationaliteit voor te bereiden. De Islamietische bevolking zag daar zeer tegen op en het was de Giaur, die daarvan de schuld kreeg. Hij had te Berlijn Turkije reeds aan Servië verraden; nu zou hij, de moordenaar van 300 hunner stam- en bloedverwanten (1871!), zijn werk voltooien! De Albaneesche liga moest hij dwingen af te zien van haar patriottischen strijd tegen de ervvijanden Montenegro en Oostenrijk! ☞ De Albaneesche begs lieten niet na de vijandige stemming tegen Mehemed Ali aan te wakkeren, en met succes. Nadat hij 7 September zijn intrek in den konak (paleis) van Jakowa genomen had, liepen de inwoners dezer stad, versterkt door die van Ipak, te wapen. Van de moskee uit schoten zij den konak in brand. De lijfwacht was weldra grootendeels vermoord en Mehemed Ali Pascha en zijn officier trokken zich met 20 man terug in een versterkten toren. Toen deze

niet meer te houden was, liep Mehemed onder de woorden: „Laat mij tenminste een soldatendood sterven!” de aanstormende Albaneezen tegemoet. Oogenblikkelijk viel hij, — zoo als later bleek, — door meer dan 200 kogels doorzeefd. Zijn krijgsmakkers werden allen dadelijk afgemaakt. ☞ Dr. Charlie Murry schreef over hem in de Daily News een artikel, dat hij besloot met de verklaring: „Mehemed Ali Pascha was een groot man, aan een land en een zaak weggeworpen, die hem onwaardig waren”. — Hij liet een vrouw, een voorname Turkin, en vier dochters achter.

J. D. H. VAN UDEN.

EEN HEILIGENTRITS.

WIJ kennen en . . . vreezen dat drietal. Want al zijn het „heiligen”, ze stichten nu en dan — gelukkig niet altijd! — heel wat onheil. Mamertus, Pancratius en Servatius heeten ze, en hun naamdagen vallen op 11, 12 en 13 Mei. In wat zuidelijker streken geeft Mamertus zijn rol over aan Bonifacius, wiens naamdag 14 Mei is. En wat kwaads schuift men dien „strengen heeren” in de schoenen? Niet meer dan dat ze „im wunderschönen Monat Mai”, als „alle Knospen sprangen”, met hun

ijzigen adem bijna alle bloesem en daarmee de hoop op een rijken oogst medoogen vernielen. Inderdaad, dat groote verdriet en die groote schade worden ons bijwijlen door enkele felle nachtvorsten omtrent de genoemde datums berokkend. ☞ Men heeft op verschillende wijzen getracht, dit droeve verschijnsel te verklaren; en een van die manieren is merkwaardig genoeg, om hier voorgedragen te worden. Ze stamt van den natuur-

HAWAISCH VISSCHER AAN HET STRAND VAN MAHOEA.

vorscher C. E. Ney. In 't vroege voorjaar, zegt hij, ontwaakt de vegetatie. De planten gaan dan snel en in grooten omvang uitwasemen; en het verdampende vocht trekt dan zooveel warmte uit den dampkring, dat hierdoor de koude op bovengenoemd tijdstip verklaard kan worden. Ziehier de cijfers: van 1 H.A. weiland verdampt dagelijks 52000 L. water; van 1 H.A. graanland 22500, van 1 H.A. denbosch 8000 L., dus gemiddeld van 1 H.A. in cultuur zijnden grond 27500 L. Rekent men, dat ter verdamping van 1 L. water 536 caloriën warmte verbruikt wordt (in werkelijkheid is het nog wat meer), dan ziet men, dat per dag 14 millioen en 740 duizend caloriën noodig zijn. ☞ De weelderigste groei openbaart zich doorgaans in de laatste decade van April en de eerste van Mei, samen dus een tijdruimte van omstreeks natuurlijk op die ontwikkeling grooten invloed uit. Hoe hooger die temperaturen zijn en hoe vroeger ze optreden, hoe krachtiger en hoe vroeger ook de groei zich vertoont. En omgekeerd minder groote vertraging. Hoe sneller en uitgebreider de blad- en bloesemontwikkeling geschiedt, hoe grooter ook de uitwaseming van de teedere organen is. Ney schat het verbruik van water en warmte gedurende die periode op het dubbele van het gewone, wat dus per dag een bedrag van 29 mill. 480 ontwikkelingsstij, dus zoolang de planten nog in knop staan, is de verdamping uit den grond stellig niet meer dan 15000 L. per dag per H.A. met een warmteverbruik van 8 mill. cal.

ruim. De stijging tot 29,5 mill. cal. in de groeiperiode geeft alzoo een dagelijksche vermeerdering van 21,5 mill. cal. per H.A., dus in heel de bovengenoemde 20 dagen een plus van 430 mill. per H.A. of 43000 cal. per vierkanten meter. Al die warmte wordt aan den grond en de atmosfeer onttrokken, wat volgens Ney de oorzaak moet zijn van de nachtvorsten na die periode, dat is omstreeks 11, 12, en 13 Mei of een dag later. ☒ Een ander natuuronderzoeker, n.l. G. Karsten, gebruikte het jaar 1918, om de meening van Ney met de feiten van dat jaar te vergelijken. De gemiddelde Februari-temperatuur was toen 1,9 gr. C. hooger dan de normale; in Maart was dat surplus 1,5 gr., in April 2,6 gr. en in Mei 2 gr. Alzoo was er in dat voorjaar een vroegtijdige en hooge warmtegraad. Bijzonder mild was de eerste helft van April, waardoor de planten zich

DE KRATER VAN DEN KILAUEA-VULKAAN, EEN MEER VAN VUUR.

dan ook zienderoogen ontwikkelden. Alle vruchtboomen, alle struiken, de paardenkastanje waren bebladerd. Granen overdekten de velden snel met een groen kleed. De weiden droegen veel en malsch gras. Appel-, pere- en kerseboomen bloeiden of stonden op het punt, dat te gaan doen. De groeitijd kwam dus een maand vroeger dan gewoonlijk. ☒ En hoe ging het daarna? Op de warme eerste helft van April volgde den 18en dier maand een leelijke terugslag. Op 17 April was de laagste temperatuur nog 9,2 gr. geweest; maar den volgenden dag daalde ze tot 2,5 gr. Den 19en was het minimum 1 gr. en sneeuwde het. Een dag later sneeuwde het zoodanig, dat van bladeren en bloesems niets meer te zien was; het min. lag toen bij 0,6 gr. Op 21 April was dit 1,1 gr.; toch bleef de sneeuw nog tot den middag de boomen bedekken. Pas daarna begon de thermometer te stijgen. ☒ De abnormale kou was dus ongeveer een maand vroeger gekomen dan gewoonlijk. Op 11, 12, 13 en 14 Mei waren de temperaturen 10, 5.5.9 en 8.9 gr., zoodat de „ijsheiligen" ons toen eens niet met nachtvorsten „begunstigden". Deze resultaten gaven Karsten aanleiding om de meening van Ney voor de juiste te houden. ☒ Misschien acht men het belangrijk genoeg, ook in dit voorjaar den loop der feiten na te gaan, waartoe ik nu (dit wordt geschreven op 13 April!) alvast de volgende dingen onder de aandacht breng. In Februari van dit jaar was de gemiddelde morgentemperatuur 0,2 gr. te hoog, in Maart 1,1 gr. te hoog en in April (tot en met den 13en) 1 gr. te laag. Het voorjaar was dus tot nu toe wel niet bepaald koud, maar toch veel koeler dan dat van 1918. En de plantengroei? De olmen in mijn omgeving (ik woon in het zuiden van Nederland) bezitten nog geen enkel blaadje, en met haast alle andere laanboomen is het evenzoo. De appels in tuinen en boomgaarden dragen nog slechts kleine bladeren in geringe hoeveelheid; hun bloemknoppen zijn nog vast ge sloten. Peren hebben iets grooter blad, terwijl de knoppen der vroegste soorten een weinig kleur gaan vertoonen. Eén pruim, die in mijn tuin tegen een schutting op het zuiden staat, is spaarzaam aan het bloeien. Aan een jongen paardenkastanje zie ik, dat alleen de schubben van de eindknop uit elkaar zijn geschoven en de toppen van blaadjes laten zien; alle zijstandige bladknoppen zitten nog dicht. Gras en granen „doen" nog heel weinig. De vegetatie schrijdt alzoo traag voorwaarts, wat eer een voor- dan een nadeel is. Want door dien tragen gang krijgen de plantenorganen meer tijd, om hun teerheid te verwisselen tegen meer kracht. Treedt nu geen plotse linge en sterke temperatuurverhoging in, waardoor de algemeene ontwikkeling een zeer versneld tempo zou kunnen aannemen, dan zullen

naar alle waarschijnlijkheid de „strenge heeren" ditmaal hun booze buien wel niet uitvieren. Laten we afwachten en . . . hopen. W.

HET PAKHUISJE AAN DE BURG- WALSTRAAT TE KAMPEN.

MEN vindt ze niet veel meer, die gevels en geveltjes van de woon- en koopmanshuizen der Middeleeuwen. Ook zijn zij zeldzaam, die nabloeiers der gothiek, nog getuigende van het meer particuliere leven en bedrijf der burgers van die dagen. Want, behalve dat menig fraai stuk architectuur van gothischen woningbouw in vlammen is opgegaan, moesten, als gevolg van verandering in leven en bedrijf, meermalen architectonisch-middeleeuwsche monumentjes plaats maken voor het schoon dat ons daarna door de blijmoedig frissche Renaissance gegeven werd. ☒ Kampen bezit in het voorname gothische huis (thans museum en Openbare Leeszaal) en in het hierbovengenoemde pakhuisje, nog een tweetal merkwaardige gevels, van vóór de Renaissance, hoewel wij nog een zestal huizen daar ter stede kunnen aanwijzen, welke nog aardige gothieke details bezitten. ☒ Het op de volgende bladzijde afgebeelde huisje dan is, als gezegd, een oud pakhuisje, wat windas en takel ons nog overtuigend doen zien. Het staat aan de voormalige *Speldenmakerssteeg*, weer zoo'n oude, voor de geschiedenis der stad teekenende naam, thans Burgwalstraat geheeten ¹⁾.

¹⁾ De keuze van dien naam geeft blijk van weinig juist gevoel. Men handelde aldus, omdat deze straat (evenals meer andere!) op den Burgwal (een kade) uitkomt. — Men zou, aldus terecht een inzender in de Kamper Courant van die dagen, zoo doorgaande nu ook een der straten op de Burgwalstraat uitkomende, Burgwalstraat moeten noemen!

DE KRATER VAN DEN KILAUEA-VULKAAN IN DE SCHEMERING.

☞ Het huisje hier bedoeld, is van ongemeene bekoring en reeds als jongen had het onze bijzondere aandacht en belangstelling. En nu gaan wij even met onze gedachten terug naar den tijd, toen wij, door het stemmingsbeeld van dit huisje aangetrokken, daarvan iets in ons schetsboek wenschten vast te leggen. Dan, ons verlustigende in schaduw- en lijnenspel en dit moeizaam met potlood op papier trachtende weer te geven, moesten wij meermalen, wel getuigende van volkomen gebrek aan waardeering, van den man in de straat hooren het minachtende: „cavaille, afbraak”. ☞ De schilderachtigheid van het gebouwtje wordt niet alleen veroorzaakt door de zandsteenen banden tusschen de baksteen, niet alleen ook door de verticaal opgaande lissenen ¹⁾, maar vooral ook door het geestig vooruitgebouwde afdakje, waaronder het voor den gevel uitstekende windas. Zulke overluifde windassen vindt men meer in oude handelssteden en vooral komt dit bouwmotief nog veel voor in het naburige Elburg en ook te Embden. ☞ Genoemde lissenen, aan de onderzijde boven het vierkant in 't hol geestig gefigureerd, verdeelen den gevel verticaal in drie traveeën, waartusschen de kozijnen en kruisvensters. De horizontale zandsteenen banden houden de verticale werking wat in evenwicht. De gothieke zandsteenen daklijst (op de afbeelding achter de houten goot schuil gaande) is nog volkomen gaaf. Boven het midden-venster der eerste verdieping ziet men bij de boog een zandsteentje, waarop gebeiteld twee gevleugelde engelkopjes met banderol en in laat-gothieke karakters het jaartal 1530. — Dit jaar is dus wel dat van den bouw.

Wat goede gewoonte was het toch van ons voorgelacht om zulke gedenksteenen ook in minder belangrijke gebouwen aan te brengen. Want nu toch lezen wij immers hieruit een voor den kunsthistoricus belangrijke aanwijzing, dat n.l. nog tot ver in de 16e eeuw te Kampen de gothische traditie in de architectuur voelbaar was. ☞ Inwendig heeft het gebouwtje nog zijn zware moer- en kinderbalken. Eerstgenoemde dragen op de bekende peervormig geprofileerde sleutelstukken. Ook de kap, met eiken spanten, is in hoofdzaak nog origineel. In den achtergevel vindt men nog aardige details, o. a. een zandsteenen kruisvenster, dat door zijn profileering hier ook weer waardevolle aanwijzingen geeft. ☞ De Vereeniging *Hendrick de Keyser*, te Amsterdam, die door menig bouwkundig monument aan te koopen en soms dit dan te restaureeren, zulk prachtig werk voor onze bouwkunstgeschiedenis verricht, heeft ook het hier afgebeelde pakhuisje aangekocht. Dat was ons een groote voldoening en gerustheid! Daarvoor mag trouwens geheel Kampen „Hendrick de Keyser” wel dankbaar zijn! — Want hoewel wij reeds in 1908 in een der periodes der Maatschappij van Bouwkunst de aandacht van het kunstzinnig Nederland op dit monumentje mochten vestigen, hebben wij toch later meermalen moeten trachten verbouwing of afbraak te voorkomen, waarin wij gelukkig, zijn geslaagd. ☞ En zoo hebben wij dit vriendelijke gebouwtje gebracht in de veilige handen van „Hendrick de Keyser”, die

het nu restaureeren laat, zoodat het straks, naar wij hopen, in zijn volle aantrekkelijkheid tot ons spreken zal.

A. J. REIJERS.

DE KOEKOEK.

TELKEN jare, tusschen 15 en 20 April, vergast ons de verslaggever van een plaatselijk blad op de mededeeling, dat in de bosschen van Westenschouwen de koekeek is gehoord. Dat de pas aangekomen vogel daar in de buurt de komst van alle soortgenooten op Schouwen-Duiveland zou melden, als ware hij daarvoor aangewezen, lijkt me niet waarschijnlijk. Ik veronderstel, dat de verslaggever daàr het feit van genoeg belang acht, om er melding van te maken, terwijl andere er geen aandacht aan schenken. Wel treft men aan den duinkant met zijn bosschen en struweel veel koekeeken aan en dit zou kunnen doen aannemen, dat daàr werkelijk als regel de eerste koekeek van het eiland roept. Mochten de koekeeken van over zee komende, aan Schouwens westkant arriveeren, ook dan zou er grond zijn voor deze veronderstelling. Ik moet echter eerlijk bekennen, dat ik dit niet weet. ☞ Hoe dan ook, zijn de koekeeken al over het geheele eiland verspreid, nergens tref ik hem zoo druk aan als aan den duinkant, waar het geen zeldzaamheid is ze met tweeën of drieën op korten afstand voorbij te zien vliegen. Ik herinner me, hoe een bekend vogelkundige, met wien ik een wandeling door de duinen maakte, telkens verrukt bleef stilstaan, als hij één, of twee, zelfs drie koekeeken bij elkaar op weinige meters afstands voorbij zag vliegen. „Dat is heerlijk”, zei de man, „bij ons in Arnhem hoor je den koekeek wel, o ja, tot vervelens toe, maar je krijgt hem, van het vele houtgewas, nooit te zien, en hier vliegen ze om je heen, bij twee, drie tegelijk zelfs”. ☞ Waar de vogel zoo veelvuldig voorkwam, liep ik al gauw uit te kijken naar paaltjes of vooruitstekende takken, waar een koekeek zich allicht bij herhaling zou neerzetten. Ik zag daarin de eenige kans om een volwassen, ouden vogel te fotografeeren. De paaltjes en de takken daar waren echter zóó talrijk, dat ik niet tot een ernstige poging kwam. ☞ Op zekeren keer had ik „haast” een ouden koekeek met de hand gepakt. Ik zat midden in het kale duin in mijn pyramidevormig tentje te wachten op een kievit, dien ik zou fotografeeren. Een koekeek in de buurt zat ijverig te roepen. Het „koekeek, koekeek”, kwam naderbij, vlakbij. De lichte spijlen van mijn tent trilden en ik begreep, dat sinjeur op den top zat. Hij was blijkbaar heelmaal op zijn gemak, want hij ving weer met zijn geroep aan en ging er onverdroten mee voort, afgewisseld af en toe met het schorre keelgeluid gò-gò-gò.

Deze lettergrepen vermogen alleen dit zonderlinge geluid van den koekeek weer te geven, als men ze vlug — ik zou zeggen, lachende — uitstoot. ☞ Ik zat doodstil, opdat de vogel geen achterdocht krijgen en niet te gauw wegvliegen zou. Toch moest ik eens naar boven kijken. Dicht bij den top was een groote, gapende scheur in het doek en vlak daarvoor bewoog zich met schokjes de lange, breede staart heen en weer. Een oolijke gedachte kwam bij me op. Ik zou trachten

Foto R. H. Herzog.

PAKHUIS AAN DE BURG WALSTRAAT
TE KAMPEN.

¹⁾ Vlakke, ongeveer 0,10 cM, voor den gevel uitstekende verticale voormetseringen. — Ten onrechte wel eens pilasters genaamd, daar zij geen bazement en kapitelen bezitten.

Foto J. Vijverberg.

GRASPIEPER, EEN JONGEN KOEKOEK VOEDEREND.

den koekoek te grijpen, „een beetje zout op zijn staart leggen”. Dat zou 't summum zijn. Voorzichtig maakte ik een arm vrij en de hand ging langzaam op den langen staart af. Ik bracht het zóóver, dat ik dezen even aanraakte, doch verder kwam ik niet. Verschrikt sprong de koekoek de lucht in en was weg. Nadien is nooit weer een koekoek bij me op bezoek geweest. ☼ Mocht ik in het duin met z'n vele koekoeken geen kans zien een foto van een oud exemplaar te verkrijgen, de gelegenheid werd me dezen zomer (1926) geboden vlak bij huis. In een tuin achter den mijnen kweekte een man een groote ui, om daarvan zaad te winnen. Opdat de stengel niet breken zou, had hij hiernaast een stokje in den grond gestoken, waarlangs de stengel, met behulp van touwtjes er langs geleid, steun vond. Het stokje stak een meter boven den grond uit. Het trok al gauw mijn aandacht, dat verschillende vogels dit stokje tot zitplaats: musschen, merels, een roodstaartje, een steenuiltje en . . . een koekoek. Toen ik dien gezien had, liep ik de volgende dagen herhaaldelijk naar de heg achter in den tuin om tusschen de bladeren en takken te kijken, of er een vogel op het stokje zat en of deze de koekoek ook was. En zie, zeker acht keeren van de tien zat hij er op, of kwam er, terwijl ik eenige minuten toefde. Door de bijzondere belichting van zijn rug soms, die dan roestrood kleurde, kwam ik zelfs nog tot de verkeerde meening, dat koekoek en torenvalk(!) elkaar op het paaltje afwisselden. ☼ Dinsdags na Pinksteren, in den namiddag, stelde ik de camera op 1½ M. afstands van het paaltje, leidde het 20 Meter lange snoer van mijn electrischen sluiters naar mijn tuin, door de dichte doornhaag heen en ik had voor dien namiddag mijn verzet. Om kort te gaan, ik fotografeerde den koekoek twee keeren. Hij was niet schuw voor het toestel en bleef zelfs zitten, als de sluiters klapte. Den eersten keer tenminste. De tweede maal liet hij zich door het geluid verjagen. Daarop liet ik een paar dagen de camera bij het paaltje weg, om den vogel niet blijvend daarvan te verjagen, liet ze dan weer eens een dag er bij staan, zonder te fotografeeren en deed een volgenden dag weer een opname. Zoo verkreeg ik vier mooie opnamen van een vogel, dien ik dacht nooit te kunnen nemen. En dan zoo gemakkelijk en dichtbij huis. 't Was mijn succesnummer voor de eerste keer. De eerste van de Ver. tot Bescherming van Vogels, wien ik een kiek zond, me schreef, dat ik — voor zoover hem bekend — in Nederland de eerste vogelfotograaf was, die dit kunststuk — de lezer leert uit het relaas voldoende, dat het absoluut geen kunststuk was — had volbracht. ☼ Op eens echter, toen ik toebereidselen ging maken, om hem stereoscopisch te fotografeeren, was hij verdwenen. Hoe ik ook zocht en verlangde, ik zag hem op het paaltje niet meer. Wel liet hij zich verderaf elken dag nog hooren. Ik vroeg „naloopen” van een inmiddels geboren jong, zooals beweerd wordt, dat de koekoek zou doen. ☼ Onder de bedrijven door had ik ook het steenuiltje gekiekt en dit komt nu — in Augustus — nog elken dag herhaaldelijk op het paaltje. Ik ben er van overtuigd — ofschoon ik het ondanks ijverig wacht-houden niet kon waarnemen — dat dit vogeltje vandaar loerde op veenmollen. De eigenaars van de tuintjes achter mijn woning beweren, dat ook de koekoek deze onguire insecten verslindt, doch ik ben huiverig dit van deze menschen, die vaak zoo vlug hun conclusie trekken, aan te nemen. ☼ Jonge koekoeken vind ik elk jaar of worden me gewezen. Merkwaardig is wel, dat ik ze steeds aantref in de nesten van graspiepers. Dit pleit m.i. voor de veronderstelling, dat een koekoekwifje steeds haar eieren

zou leggen in het nest van de vogelsoort, die het grootbracht. Hieruit toch laat zich verklaren, dat in een bepaalde streek het voorkomen van koekoekseieren of jonge koekoeken tot de nesten van één enkele vogelsoort beperkt is. ☼ Het fotografeeren van jonge koekoeken met de pleegouders er bij kost weinig moeite. De kleine zangvogels zijn weinig schuw voor cameragedoe en de indringer kan veel op, moet ijverig gevoed worden. De oude vogels komen dus vaak bij het nest. Om den jongen koekoek, die, in het nest op den grond gezeten, bijna geheel in de nestomgeving opgaat, beter in zijn geheel op de foto te zien, plaatste ik hem wel op een takje, waarop hij soms, ook tijdens de voeding, wou blijven zitten. ☼ Ofschoon het bestek van dit artikel niet bedoelt diep in te gaan op het mysterie van het natuurprobleem, den koekoek betreffende, kunnen we het waarlijk van den vogel afstappen, zonder enkele zaken even aan te stippen. De koekoek legt, zooals ieder weet, zijn ei in het nest van kleine zangvogels; soms zullen zelfs grootere vogels, als houtduif, vlaamsche gaai e.d. de bedenkelijke eer genieten. Men neemt aan, dat het aantal vogelsoorten, in welker nest men een koekoeksei kan vinden, wel om en bij de honderd bedraagt. ☼ De eieren zijn naar evenredigheid van den grooten vogel klein, wat verklaarbaar is, daar ze toch ook in grootte niet al te zeer van die der zangvogels mogen afwijken. Dikwijls is overeenkomst in kleur op te merken met de eieren der vogels, in welker nest ze liggen, doch dit is geen opgaande regel. ☼ Een Engelsch onderzoeker nam waar, dat eenzelfde koekoek 21 eieren legde, waarvan 20 in het nest van éénzelfde vogelsoort. Ook neemt deze aan, dat het koekoekswifje de „uitverkoren” zangvogeltjes al beloert, terwijl deze het nest bouwen. Het ei wordt dan gelegd, terwijl in het bedoelde zangvogelnest de eitjes nog niet bebroed zijn. De onderzoeker kon waarnemen, dat de koekoek op het zangvogelnest neerstreek, hieruit met den snavel een ei nam, op het nest ging zitten en er zelf een ei in legde, om daarna van het geroofde ei weg te vliegen. ☼ Om zijn ei in de nesten van holenbroeders te deponeren, zijn bijzondere maatregelen noodig. De koekoek legt zijn ei eenvoudig op den grond, neemt het in den snavel en brengt het daarmee in de holte. Vaak zal hij dan geen ei kunnen wegnemen, doch de duisternis die binnen heerscht, zal er toe meewerken, dat de bedrogen vogel, mag hij al over voldoende getalvoorstelling beschikken, toch het bedrog niet opmerkt. ☼ Het filmapparaat is ook al gebruikt in dienst van het koekoekmysterie. Het leggen van het ei werd o.a. gefilmd evenals het uit het nest werpen van de eieren van de pleegouders door den jongen koekoek, die vaak het eerst van het heele legsel geboren wordt. Komt het heele legsel gelijk uit, dan ondergaan de jonge zangvogeltjes hetzelfde lot. Van dit laatste kan ik uit eigen ervaring niet meespreken. Wel echter vond ik eens onder het nest van een graspieper, waarin een jonge koekoek

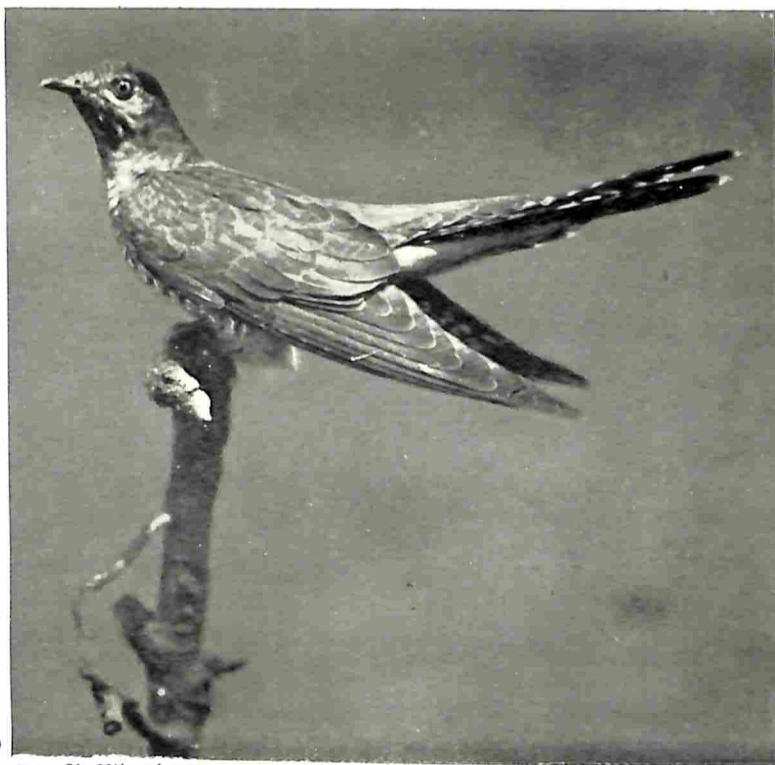

Foto J. Vijverberg.

KOEKOEK IN ZIJN KARAKTERISTIEKE HOUDING.

lag, vier eitjes van het piepertje tusschen het gras. ☞ De jonge koekeek is in de eerste paar weken blauwgrijs gekleurd met witte randjes aan de veertjes. Opvallend is de hoogroode kleur van de mondholte, die men allicht te zien krijgt. Wijst men n.l. nog maar met den vinger naar het nijldige ding, dan gaat de bek wagenwijd open en in venijnige snavelstooten geeft het uiting aan zijn toorn.

J. VIJVERBERG.

De St. Plechelmuskerk te Oldenzaal.

VAN welken kant men Oldenzaal ook nadert, men staat versteld over de lange rij onaesthetische moderne bouwsels der buitenwijken, die het aspect dezer vroeger zoo wèl afgesloten, compacte vestingstad nu geheel bedorven hebben. Aan alle zijden breidt zich uit een onrustig, slordig conglomeraat van fabrieken, werkplaatsen villatjes en arbeiderswoningen, karakterloos en onharmonisch. Maar dan rijst hoog op uit dat onrustig gedoe in breede majesteitelijke rust, als alle tijdelijke behoeften en tijdelijke smaken tartend, de Plechelmus! ☞ 12 Maart '27 . . . een buitengemeen warme zonnige Maartsche ochtend en ik zet me na een heerlijken fietstocht neer aan den zoom van het kerkhofplein, recht tegenover den kolos. En zoo heb ik daar langen tijd stil zittend en droomend, leunend op een der oude half vermolmden knotlinden, die 't kerkplein omzoomen, hem uitgeteekend. Dat wil zeggen: hèl op mijn gemak heb ik lang hem met mijn oog omvaard, bekeken, gemeten, gestreeld, bewonderd. ☞ In tal van publicaties zijn deze kerk en toren door deskundigen en leeken uitvoerig beschreven, zijn hunne bouwkundige en historische lotgevallen van verschildend standpunt uit nagevorscht en nageplozen. Maar heden willen we geen enkel boek over hen raadplegen, heden laten we hen zelf spreken, willen we slechts onze eigen aandoeningen van dezen dag opvangen. ☞ Dus verdiepen we ons in die onweersaanbare aantrekkelijkheid van dat gigantische schip, bewonderen dien massieven torenbouw, welks opvolgende geledingen steeds slanker en rijker bewerkt worden, bewonderen de harmonische apsis met haar eenvoudige uit- en aanbouwsels. Aan dit monument is nu letterlijk alles even breed, krachtig, evenwichtig. En welk een oogenlust is het, die warme blauw-grijs-gauwe kleurenpracht der tonige zandsteen-massa's! ☞ Ongemerkt doemen op voor het geestelijk oog de fata uit alle eeuwen, die hier een middelpunt vonden. Uit alle tijden onzer gewestelijke historie van de Saksische, Frankische, feodale, bisschoppelijke en Spaansche perioden af tot de Fransche en moderne tijdvakken naderen ze ons. Daar komen op dit kerkplein bij dit heiligdom bijeen al die bouwers, die vernielers, de aanbidders en de spotters, de poorters, huysluyden, de adel en de soldaten. Uit de bonte maskerade, die het geestesoog hier voorbijtrekt, treden naar voren de meest naam- en faamhebbenden: Keizer Karel, Rennenberg, Maurits, Willem Lodewijk, Spinola, Dumouriez, Lodewijk Napoleon, . . . zij allen hebben dit plein hier overschreden, zij allen zijn ieder met hun eigen voornemens deze kerk binnen getreden. — En in de eerste plaats herziets ons oog de geestelijkheid, de hooge en lage, die zich hier in het bijzonder op

haar eigen erf gevoeld heeft: van de eerste Evangeliepredikers Lebuinus en Plechelmus, van Baldericus af tot de kerkvorsten als Egidius de Monte, Vosmeer, Rovenius, van Neerkassel en Bernard van Galen. Een bont trilbeeld van geestelijke heeren in kleurige gewaden: bisschoppen, aartsdiakonen, proobsten, vicarissen, omgeven door heerooms van lager orde, omstuwd door kleurrijke processies. Dan ook zien we de plechtige ommegangen met beelden onder baldakijns, dan weer de begrafenissen van den ouden tijd, fantastisch in het avonduur door fakkeels bijgelicht. Dan ook zien we de jeugd van vele eeuwen hier op dit kerkhof stoeien en de schooldeur, die terzijde tegen den zuidelijken gevel van den toren stond, zoeken (of mijden). En evenzeer uit de zeventiende en achttiende eeuw de rijpere jeugd der Latijnsche school, aangebouwd tegen den noordelijken muur, met een bonte rij van praeceptoren, rectoreren, conrectoren en magisters.

Legerafdeelingen uit alle eeuwen en uit aller Heren Ländern hebben zich om en in (ja ook in) deze kerk verdrongen: Gelderschen, Bourgondiërs, Spanjaarden en Italianen, Munsterschen, Keulschen, Pruisen, Hessen, Hannoveranen, Engelschen, Franschen; . . . voetvolk en paardevolk, kanonnen en fougagewagens werden aan zijn voet bijeen gedreven. . . ☞ Een frissche Maartsche wind wekt den peinzere uit zijn droomen, en ik wil aantekeningen makend de gebouwen omwandelen, als mijn goed geluk mij den Zeer Eerw. Deken, den heer H. J. Scholten, doet ontmoeten; de voorkomendheid zelve, biedt deze zich dadelijk aan tot geleider om en in zijn heiligdom. Hij herinnert er aan, hoe van 1891—1900 het eerste groote restauratiewerk met Rijks-subsidie werd ondernomen, onder leiding van wijlen den ouden heer Dr. Cuypers, toen het geheele monument een algeheel herstel van noode had. In de tweede restauratie, onder leiding van Dr. Cuypers Jr. en onder toezicht van de Rijksmonumenten-Commissie, die van 1920 tot '25 plaats vond, werd het inwendige der kerk ontdaan van alle kalk en cement, werden de muurvakken, die vervanging noodig hadden, weder opgebouwd met de natuursteen, die volkomen dezelfde was als de voor eeuwen ge-

Foto C. Steenbergh.

GEZICHT OP DEN TOREN DER ST. PLECHELMUSKERK TE OLDENZAAL.

bruikte. Jaren tevoren toch had de Deken voor dit doel telkens bij afbraak van oude huizen in Oldenzaal beslag gelegd op vrijgekomen Gildehauser steenbrokken en deze verzamelde voorraad zandsteen bleek geheel voldoende te zijn om in de restauratiebehoefte te voorzien; geen steenbrok werd nu van buiten af aangevoerd. De kosten dezer herstelling beliepen 60.000 gld., waarvan de helft door het Rijk werd bijgedragen. ☞ De toren, die buiten deze werken bleef, omdat hij sinds 1810 in cycloon van 10 Augustus '25 danig getroffen en gehavend. Zijn onverwijld noodig herstel, voornamelijk de reparatie van spits, torenhaan en leienbekleding, kwam de burgerlijke gemeente op ruim 6000 gld. te staan. Verder dan dit allernoodigste is men toen niet gegaan, maar de nauwkeurige beschouwing van den toren doet ons nu wel zien dat het wenschelijk is dat ook aan dit monument zeer noodig herstellingen moeten verricht worden, zal het nageslacht ons niet met recht van grove nalatigheid betichten. ☞ En nu naar binnen! Nu wandelen we door de gewijde ruimten, langs de

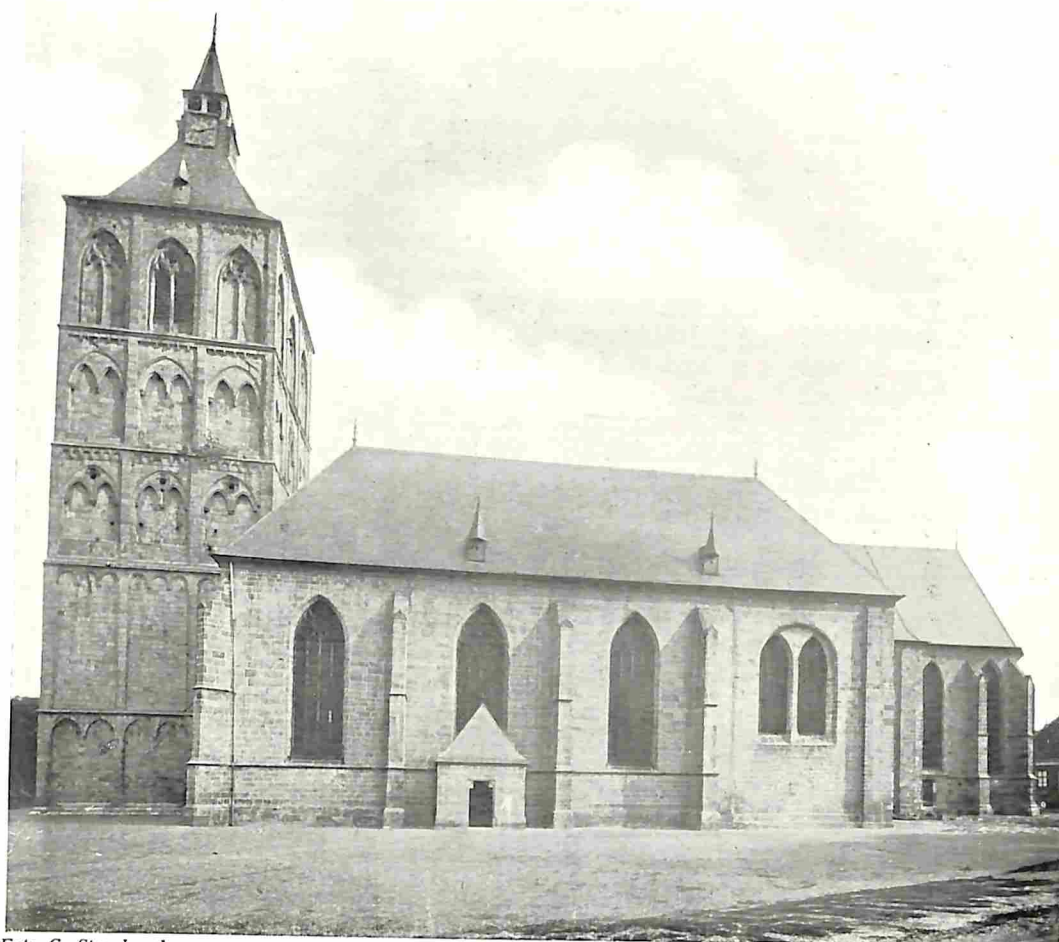

Foto C. Steenbergh.

DE ST. PLEHELMUSKERK TE OLDENZAAL, ZUIDZIJDE.

ontzagwekkende pijlers, door de zijbeuken, door sacristie en over het koor. Wat een hartverheffende harmonie, wat een evenwichtige schoonheid van vorm, van toon, van kleur! De bouwstof is bijna geheel Gildehauser steen, die steen welke warmgeel-bruin geaderd is. Slechts sporadisch is de meer blanke Bentheimer steen gebruikt, waarvan de voor de hand liggende reden deze is, dat hij ruim een uur verder gevonden wordt. Onze vriendelijke gids ontsteekt nu de moderne elektrische verlichting, bestaande in vijftien enorme ballons, aangebracht telkens in 't middelpunt van een gewelf, elk vijfduizend kaarsen sterk, — en in een ommezien overgiet een statige lichtstraling het bedehuis tot in zijn verste perspectieven. Tal van merkwaardigheden laat de onvermoeide gids me nog zien. Eén slechts zij hier nu nog gemeld. Hij toont mij op het koor een klein zandsteen grafzerkje; een paar jaar geleden ontdekte de Deken dit steentje in den kelder van een zijner kerke-meesters, die dit daar opgeborgen had omdat het bij de eerste restauratie als waardeloos object onder het puin was geraakt. En ziet, het bleek nu te zijn de reeds verloren geachte gedenksteen, die eens de ossa et cineres (het gebeente) van den Utrechtschen bisschop Balderik, uit het dynastengeslacht van Kleef, gedekt had! Van Balderik, die de Plechelmus omstreeks 950 tot kapittelkerk gewijd had en wiens stoffelijk overschot in 1481 naar hier was overgebracht. Het steentje is wel sterk afgesleten, maar vertoont nog duidelijk het wapenschild van het Bisdom Utrecht. (Thuis gekomen vond ik hem beschreven bij Racer, Overijss. Gedenkstukken Deel II, p. 90). De rondgang gaat verder en verder; er is nog zoo veel op te merken. Merkwaardig is wel dat in het geheele gebouw geen muurschilderingen geconstateerd zijn,

enkel een klein fragment van fresco bevond zich op het koor, aan den noorderkant. En zoo vindt men nu dan ook in heel het bedehuis geen bonte schilderingen, enkel de steenen spreken in hun onovertroffen klare schoonheid. Voor heden genoeg. — Wij bezoeken de bekende kathedralen in het buitenland en maken er zelfs verre reizen voor. Twintenaar, Nederlander, bedenk dat ge een onvergelykelijk rein monument hier binnen uwe eigen landpalen bezit!

G. J. T. K.

SLUITINGSUUR.

Op een avond wandelden we in een park, — dat ligt aan den oever eener snelle rivier — dicht tegen een oude stad aangedrukt als een groene jaspis... Het was Lente over de aarde en de wereld was jong en frisch als een kind, zóó ongerept, alsof het woord der Almacht nog echode door de onmetelijke ruimte van het heelal. Over den meidoorn lagen pompdoreuren doekjes. In den gouden-regen hingen de gele franjes der feeënkleederen als geruchtlooze munten. De zoele wind droeg den zoeten geur der seringén, en tegen het lichtlazuur van den hemel lagen de

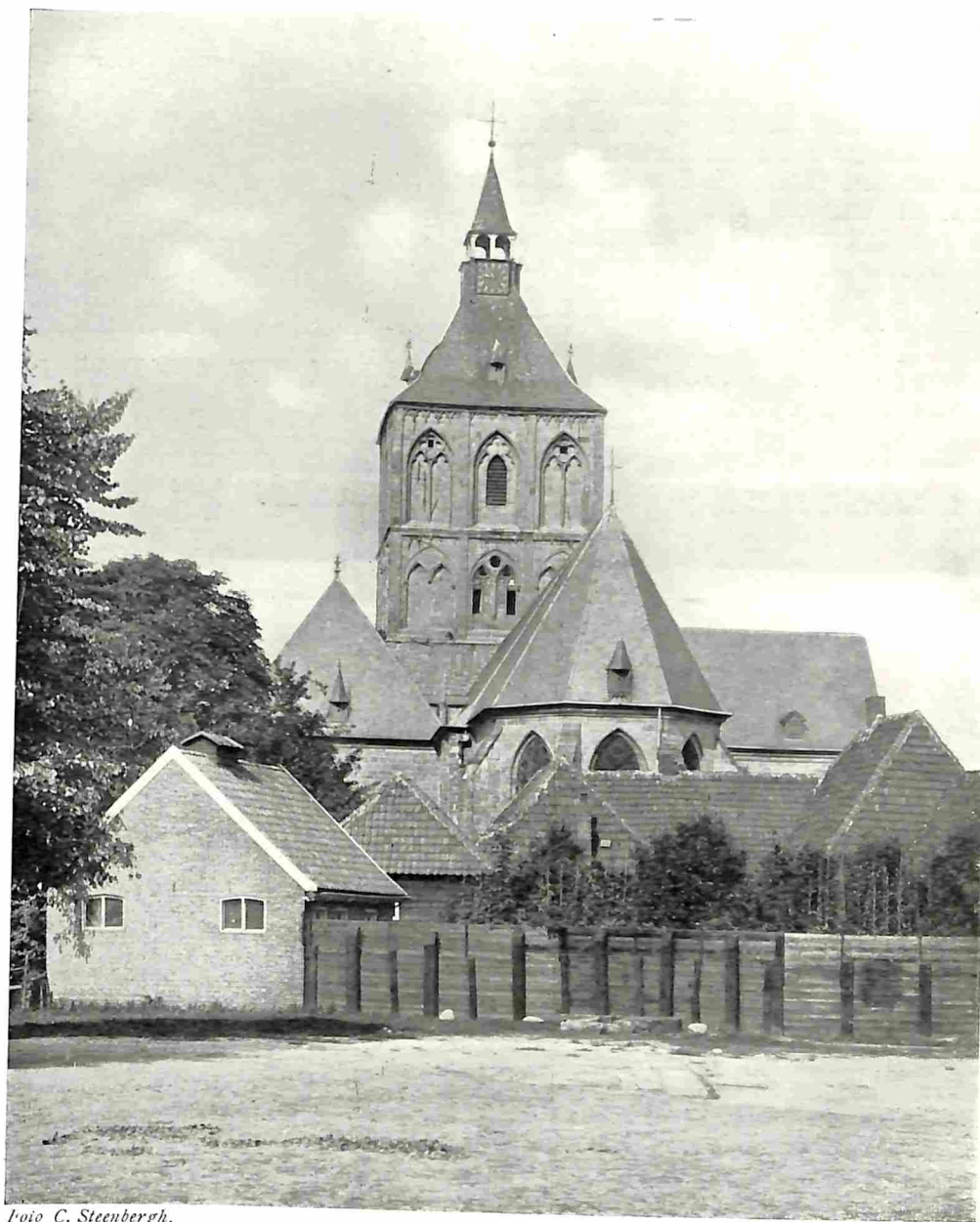
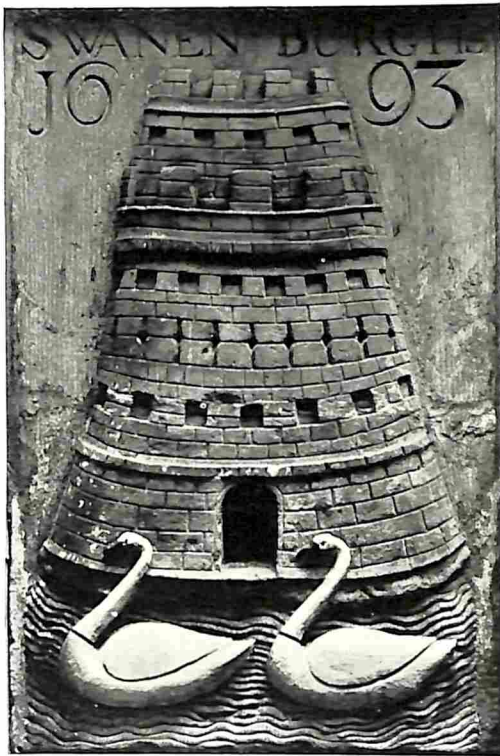

Foto C. Steenbergh.

DE ST. PLEHELMUSKERK TE OLDENZAAL, KOORZIJDE.

witte wattigheden der wolken als dikke olievlodders. Gestraag vloede het licht weg en liet smalle strooken bladergoud aan den einder. De muggen gonsden haar monotoon lied. Langzaam trok de nacht zijn gazen sluiers over den hemelkoepel. ❧ Zwijgend genoten we van den naderenden nacht, die geluidloos aansloop op zijn vilten voeten. Naast me zat een meisje en haar half-geopende mond dronk de koelte, die aanwoei over den kleinen vijver. We leunden tegen de harde schors van een boom, die fors en recht zijn stam omhoog hief en den wind liet zoeken en stoeien met zijn kloeke kroon en fijne looverken. Een vage weemoed brandde zilverig aan de Westerkim: het scheidende licht nam op den rand van den nacht zachtens snikkend afscheid. . . . ❧ Het gezichtje naast me was roerloos en met stille vreugde ontwaarde ik de wijding van haar klaar gelaat. vreemd lichtend als de zichtbare geur eener bloem. . . . Voorhoofd en neus waren een egaal-zuivere boog en onder de rechte strakke brouwen lagen haar zachte donkere oogen, die staarden naar den vijver, waar de zilveren lijfjes der visschen spartelden en siddercirkels zonden over het effen vlak van het water. ❧ Negen gave stukken klank vielen in den bodemloozen put van den tijd. . . . Toen klonk er een jengelde bel en het geklingel kwam nader als een rustverstoring met duidende doeling. Langs ons gingen getweën, wiegend-rhythmisch, allen in dezelfde richting. . . . naar den uitgang van het park. Achter den man met de gillende bel liepen automatisch eenige blauw-zwarte uniformen, langzaam, afgemeten, maar nadrukkelijk en ontembaar. Plots viel me in welke wonderlijke gelijkenis er was tusschen onzen uittocht en de verdrijving uit het Paradijs. ❧ Zoetjes wandelden we huiswaarts. . . . Op den straathoek draalde het meisje éven om mijn gezicht van héél-dichtbij te bezien. Toen ik haar nieuwsgierigheid met gelijke munt had betaald, ging ik naar mijn eenzame kamer en dacht aan den tuin van het Eden, die Eva verspeeld heeft en waarvan me nu maar een schamel deel was teruggeschonken. ❧ De hóóge lantaarns in haar glazen huisjes sproeiden goud-licht over de verlaten straten. . . . Als een zwart poppeke schoof ik tusschen de steenen bouwsels en klom de doffe trap op. Op mijn kamer hing de doordringende geur van viooltjes. . . . P. E.

STEEN VAN HET SWANENBURGSCHE HOFJE TE GOUDA, THANS GEMETSELD IN HET HUIS AAN DE OOSTHAVEN 191, ALDAAR.

HEERSCHERS VAN FERRARA.

Uit het Poolsch van

14) KAZIMIERZ CHLEDOWSKI.

BORSO. (Vervolg.)

STEUNEND op zijn oratorisch talent, verzocht hij den keizer om bevestiging van zijnen grafelijken titel en verleening van den lauwerkrans. De vleier verkreeg beide. Reeds Leonello koesterde den wensch, dat Carbone de leermeester zou worden van zijne twee broeders, die voor den geestelijken stand bestemd waren. Na het overlijden van den markgraaf echter, werd deze betrekking door de ministers toevertrouwd aan een zekeren notaris te Ferrara. De professor wreekte zich voor deze achteruitzetting bij de verkiezing van een nieuwen rector der universiteit. Hij hield toen in tegenwoordigheid van Borso, van het gansche hof en van alle professoren en studenten een rede, waarin hij op een wijze, die de grenzen der welvoegelijkheid overschreed, den aanwezigen ministers smaad aandeed, twee hunner „monstra turpissima” noemend, verraders, die den staat ondermijnen, en de beschikking van Leonello, die het genie van Carbone wél wist hoog te schatten, vervalscht hadden. ❧ Zeer karakteristiek is zijn dialoog tusschen Ferrara en Bologna, waarschijnlijk geschreven in 't jaar 1460, toen Carbone in Bologna vertoefde. Ferrara klaagt daarin, dat zij door Giacomo Grati, den Bologneeschen gezant te Ferrara, van haren beminden, welbespraakten Carbone beroofd werd;

Bologna antwoordt hierop, dat Ferrara toch zooveel voortreffelijke mannen en redenaars bezit, dat zij den beroemden professor haar wel kan leenen; maar Ferrara verdedigt zich: zij houdt weliswaar nog andere letterkundigen over, maar dit zijn grootendeels verwaande twistzoekers of lomperds en domooren, die zoo diep verdorven zijn, dat de stad zich over hen moet schamen. En nu wordt juist Carbone, de bemide dienstvaardige, vriendelijke, goedaardige haar ontrukkt. Stellig heeft de natuur hem geschapen om de oneindige deugden te bezigen van den grooten wijzen Borso. Bologna stemt in met de lofuitingen voor Borso, en geeft zelfs te kennen, dat zij gelukkig zou zijn, eens van de onderdrukkingen van die „gezegende Kerk” bevrijd te kunnen worden, welke — en waar, o jammer, moet dat heen — haar wereldlijke macht wil blijven behouden. Indien niet bevreesd voor Rome, zou Bologna zich met genoegen in de armen van Borso werpen, dien edelen, rustigen, rechtvaardigen en vromen heerscher. ❧ Van Carbone's hand verschenen ook grappige verhaaltjes, naar het voorbeeld van de „facetiae” van Poggio Bracciolini, onder den titel van „Le Cento trento novelle o facetie de Ludovico Carbone”. Dit is de eerste Italiaansche nabootsing van soortgelijke Latijnsche scheppingen, die in den tijd der Renaissance zeer populair waren. ❧ Sprekend over de mannen uit de onmiddellijke nabijheid van Borso, mogen wij Michael Savonarola niet vergeten, hofarts en professor aan de universiteit in Ferrara en een van de meest interessante persoonlijkheden, die, zooals reeds eerder vermeld, reeds ten tijde van Niccolò III op diens uitnoodiging naar Ferrara gekomen was. Deze uitermate ernstige man, groot moralist, was zoo streng godsdienstig, dat hij in zijn latere jaren asceet werd. Beducht om het welzijn zijner medemenschen en strevend naar de verspreiding zijner medische theorieën, schreef hij talloze verhandelingen daarover. De d'Este's beloonden hem hoog voor zijne verdiensten, Leonello gaf hem tienden, sanctae Helenae, en Borso het feudum Madelane, terwijl hij door paus Nicolaas V benoemd werd tot ridder van Jeruzalem. Tot de meest beroemde scheppingen van Savonarola behoort zijn werk „Practica major”, dat min of meer een encyclopedie der medische wetenschap van dien tijd is. Hij geeft daarin reeds hygiënische voorschriften, vestigt de aandacht op het voedsel, leert, hoe dit toebereid moet worden, stelt recepten

vast en behandelt er alle ziekten van den mensch in „van 't hoofd tot de voeten”. Verder hield hij zich bezig met de balneologie, „de balneis”, die in Italië sinds langen tijd zoozeer gewaardeerd werd, dat men zelfs in tijden van de ergste barbaarsheid naar verschillende badplaatsen ging, zooals naar Abano, Poretta, en vele andere, vooral in Toscane. Savonarola vergezelde den beroemden condottiere Cattamelaco naar Abano, behandelde den aan podagra lijdenden Niccolò III met baden en zag in het algemeen het baden voor een gewichtige genezingsfactor aan en wel niet alleen het koude of warme waterbad, maar ook het baden in wijn, olie, melk, enz. In zijn boek geeft hij ook voorschriften voor het distilleeren van brandwijn, dat hij als het voortreffelijkste geneesmiddel beschouwend, „medicarum calidarum magistra ac parens” noemt, als zijnde „sanitatis humanae conservatrix optima ac deperditae mirabiliter restaurativa”, indien men er een matig toenmalige Grieksche en Latijnsche medische literatuur, geen stelde Avicenna boven Galenos. ❧ Het is iets heel bijzonders, dat deze arts, deze geleerde en natuurkundige, onder zijne geschriften twee boeken over de biecht naliet: „Confessionale” en „Della Confessione”. Het eerste is vol bereiden voor de biecht en hoe men biechten moet, het andere geeft aanwijzingen, hoe men God moet smeeken om vergeving der zonden.

(Wordt vervolgd).